

SPECIJALISTIČKA OBUKA KRIMINALISTIČKE POLICIJE U SRBIJI SA OSVRTOM NA SISTEME NEKIH DRUGIH ZEMALJA

Apstrakt

Kriminalistička policija se po prirodi svog posla suočava sa najmonstruoznijim i najperfidnijim oblicima ljudske izopačenosti, što je čini stožerom obračuna sa kriminalom. Ona svojim delatnostima materijalizuje zaštitnu funkciju krivičnog prava, te samim tim, forma krivičnopravne reakcije na kriminalna ponašanja dobija svoj potpuniji oblik. Od kriminalističke policije se očekuje da bude dovoljno hrabra, uporna, posvećena svom poslu i principijelna u sprovođenju zakona. Ispunjenje ovih očekivanja iziskuje određene predušlove, oličene prvestveno u sistemskom pristupu na izgradnji obuke kriminalističkih policajaca, koji će svoje lične i profesionalne potencijale za ovaj važan i odgovoran posao razviti, nadograditi i usavršiti kroz proces stručnog osposobljavanja, kao svojevrsnog predvorja uspešne karijere.

Ključne reči: *policija, kriminalistička policija, specijalistička obuka, program obuke, specijalistički kurs*

1. Postavljanje problema

„Vi se u policiji nećete obogatiti, ali ćete zato, ipak imati to zadovoljstvo da ste radili za vašu zemlju i da pripadate eliti vaše nacije“, poučno je izrekao Rudolf Arčibald Rajs, veliki kriminalista i prijatelj Srbije i srpskog naroda. Rajs je čovek koji je, na ovim prostorima začeo ideju o stvaranju moderne, profesionalne i stručne policijske službe, često je opisujući elitističkim i patriotskim pridevima, i lično je učinio mnogo napora da je otme iz ruku laika. Koliko je važno da se jedna profesija poveri stručnjacima, prepoznao je još i Aristotel zapisavši u svojoj „Politici“ da „...„ako se poneki laici razumeju u neke poslove i veštine, ipak se ne razumeju bolje nego stručnjaci.“²

¹ Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije, e-mail: brkiczz@gmail.com

² Aristotel, *Politika*, BIGZ, Beograd 2003, 77.

Gotovo sa aksiomskom tvrdnjom možemo reći da su institucije efikasne onoliko, koliko i ljudi koji ih čine.³ Samim tim, kada govorimo o policiji kao instituciji, i policijacima kao njenoj ključnoj komponenti, potreba za stručnim kadrovima prevodi se kao imperativ. Pre svega, što su u odnosu na druge državne službenike, policajci ipak posebna kategorija, jer obavljaju poslove koji prema društvenoj podeli rada spadaju u red najtežih i najrizičnijih. Očigledno je da se policijska profesija po mnogo čemu razlikuje od ostalih⁴. Esenciju te različitosti čine očekivanja koja se postavljaju pred policajce i koja osciliraju od neverovatno raznovrsnih do neverovatno promenljivih. Policajac u jednom trenutku može svoju pažnju zaokupiti bavljenjem bezazlenim saobraćajnim prekršajem, a za samo nekoliko minuta može postupati na mestu terorističkog napada, služeći se znanjima iz sociologije, psihologije, medicine, fizike, hemije i dr. Kvalitetna i raznovrsna obuka policajaca je suštinska ruda za kovanje policijskog profesionalizma i performansi. Ona je nasušna potreba današnjice i veran pratilac policijske reforme. Obučenosť policajaca, njihovo znanje i izgrađeno samopouzdanje biće čvrsta granica između zaštite života i imovine građana, sa jedne strane, i proizvodnje još veće štete i žrtava, sa druge strane. Sve složeniji bezbednosni izazovi nameću potrebu da se isključivo profesionalnim kadrom suprotstavimo rizicima, pretnjama i izazovima koje nosi kriminal savremenog doba⁵. Samim tim, policija je odavno izgubila etiketu profesije u kojoj se do uspeha može doći bez mnogo moždanih napora.⁶ Da ne bude zabune, sasvim je jasno da će policija i dalje tražiti ljude koji umeju da voze automobil brzinom od 100 kilometara na čas, koji su dovoljno hrabri i fizički spremni da se obračunaju sa nasilnikom. Ali, ako kroz procese visokokvalitetne obuke pomognemo da ovi policajci razviju disciplinovan intelekt koji im omogućava posmatranje problema u širem kontekstu, da ga kritički analiziraju i razviju alternativna rešenja, onda smo stvorili nemerljiv benefit. Zbog toga, teško je poreći reći Bendžamita Frenklina da „*investiranje u znanje donosi najveću dobit*“.

Na žalost, opšti je utisak da ova „investicija“ ni u jednoj profesiji nije bila skopčana sa više predrasuda i antagonizama, kao što je to slučaj sa policijom. „Obrazovanje iz policije za policiju“ je geslo koje u protekla dva veka na najbolji način ilustruje školovanje i obrazovanje policije.⁷ Ako je za

³ Z. V. Radojičić, „Pravni položaj policijskih službenika i profesionalizacija policije“, *Nauka – bezbednost – policija* 3/2006, 102-106.

⁴ Ž. Kešetović, „Obuka policije u Velikoj Britaniji“, *Bezbednost* 6/2004, 998.

⁵ B. Simonović, „Standardizacija i akreditacija kao jedan od načina profesionalizacije policije i kriminalističke službe“, *Bezbednost* 1-2/2009, 236.

⁶ Ž. Kešetović, 998.

⁷ L.J. Stajić, „Značaj policijskog školstva u izgradnji moderne srpske države“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 7/2004, 269.

utehu, nisu ovi prostori jedini izuzetak u pogledu potrebe za kontinuiranim obrazovanjem i njegovom zasluženom vrednovanju u razvoju profesionalne karijere policijskih kadrova.⁸ U Francuskoj recimo, dugo vremena bile su rasprostranjene predrasude za potrebom policijskog obrazovanja, zasnovane na shvatanju da se policijski posao uči na terenu, od iskusnijih kolega. Međutim, kod nas se o samom obrazovanju policije godinama unazad malo ili gotovo nimalo pisalo, a razlozi tome su dvojaki⁹. Prvi se krije u specifičnoj subkulturi policijske organizacije kojom dominira tajnost u radu. Kao posledicu pogrešne dogme mi danas imamo malo dokumenata koja govore o srpskoj policiji, a posebno o oblasti njenog obrazovanja, zbog čega imamo deficit radova na ovu temu. Drugi razlog je odsustvo neposrednog uvida u obrazovne procese policije, zbog čega su percepcija i prikaz ove oblasti lišeni izvornih dokumenata, kao što su nastavni planovi i programi, biografije predavača, udžbenici i dr. Sve nas ovo navodi na zaključak da uloga policije i njenog obrazovanja tokom dvovekovne tradicije moderne srpske države nije istražena, objašnjena, a u velikoj meri ni opisana. Time je učinjena velika nepravda prema profesiji za koju je Balzak svojevremeno rekao da je „*poziv policajca vrlo plemenit jer predstavlja simbiozu tri plemenita zanimanja: vojničkog, svešteničkog i umetničkog.*“

Protekle decenije, pa i vekovi policijske tradicije u Srbiji govore da su oduvek postojala kolebanja o potrebi, ulozi i značaju obuke u razvijanju kadrova koji se suprotstavljaju kriminalu. Ona su često meandrirala od neformalnih i nesistemskih rešenja, pa sve do formalno-pravnog i institucionalnog organizovanja različitih škola i visokoobrazovnih ustanova na kojima se sprovodio proces edukacije. Društvene krize, česti ratovi i promene oblika državnog uređenja imale su za posledicu da se dobra praksa naprasno prekidalas, a reformski procesi započinjali „od nule“, uz neargumentovano odbacivanje uloženi napora i ostvarenih pozitivnih efekata iz prethodnog perioda. Na taj način stvara se utisak da smo se ovom stazom kretali „korak napred – dva unazad“. Odgovore na pitanja, dokle smo ovom stazom odmakli, gde se nalazimo i kuda dalje da idemo, pokušaćemo delimično predstaviti u ovom radu. Na samom početku, želimo da pojasnimo da se obuka i obrazovanje često (i pogrešno) tumače kao sinonimi. Obrazovanje je proces koji se odvija na visokoškolskim ustanovama, za razliku od obuke koja se sprovodi u okviru institucije ili organizacije. Obuka podrazumeva dva komplementarna, ali zasebna procesa, **stručnog osposobljavanja** i **stručnog usavršavanja**. Mi ćemo se, zbog obima rada isključivo baviti specijalističkom obukom, kao jednim od oblika stručnog osposobljavanja uz komparativni prikaz modela razvijenih u Hrvatskoj, Švedskoj, i Turskoj.

⁸ G.P. Ilić, „Policijsko obrazovanje i obuka u Francuskoj“, *Bezbednost* 1/2005, 73.

⁹ L.J. Stajić, 269.

2. Specijalistička obuka kriminalističke policije u Srbiji

Iz poštovanja prema avangardnim i slobodoumnim ljudima koji su decenije svog rada posvetili uspostavljanju sistema obuke kriminalističke policije u Srbiji, osvrnućemo se na prve tragove o njenim počecima. Pomenućemo imena Dušana Alimpića i Vase Lazarevića, dvojice policijskih funkcionera koji su dali značajan doprinos, prvenstveno rađanju ideje o uvođenju systemske i organizovane policijske obuke, a zatim i o njenom odgoju, do uspostavljanja prvih oblika policijskog obučavanja i školovanja, na samom početku XX veka.¹⁰ Alimpić je gotovo aksiomski, u svojim pisanim rečima beležio da, „Dobre policije nema bez ispravnih i spremnih činovnika, a da bi se oni imali, treba ustanoviti stalnu policijsku školu za činovničke kandidate, koja će imati za cilj da ih obuči i formira za službu.“ Lazarević je još 1910. godine rekao da je u to vreme, stanje u Srbiji u pogledu stručnog obrazovanja policijskog kadra bilo vrlo nepovoljno, jer nije bilo ni pojedinačnih predavanja, a kamoli kurseva na polju policijskih nauka.¹¹ Praksa je, pre Prvog svetskog rata predstavljala bitnu karakteristiku spremne i sposobnosti policajaca. U policijsku službu ulazilo se u pretežnom broju slučajeva sa minimalnom spremom, uprkos tome što je obim poslova bio veliki, a policijska znanja neophodna i komplikovana. Lazarević je 1931. godine, preko Radio Beograda, održao predavanje slušaocima o aktuelnim pitanjima stručnog obrazovanja i osposobljavanja kadrova. U tom predavanju je izrekao i jednu ovovremenu misao da, „Naš narod zaslužuje... da ima dobru policiju, a on će je imati ako školi i školskom metodičnom vaspitanju da ovu prednost, koju ona u svakome poslu uostalom i zaslužuje.“¹²

Prva policijska škola u Beogradu osnovana je na osnovu posebne Uredbe Ministarstva unutrašnjih dela, a svečano je otvorena 8. februara 1922. godine.¹³ To je bila privatna škola koju je organizovao dr Arčibald Rajs. Nastavu su držali kako viši činovnici Ministarstva, odnosno stručnjaci iz prakse, tako i univerzitetski profesori. Škola je radila dve godine, a o njenom uspehu dovoljno govori i to što su svršeni polaznici bili najbolji islednici. Čak su postojale ideje da Rajsova policijska škola bude odeljenje Pravnog fakulteta u Beogradu, ali je nešto kasnije ona prerasla u Centralnu policijsku školu u Zemunu. Viša škola unutrašnjih poslova u Zemunu, koja je osnovana 1972. godine, u celosti je preuzela integrativni pristup obuci i školovanju kadrova za potrebe Ministarstva

¹⁰ B. Božović, „Doprinos Dušana Alimpića i Vase Lazarevića razvoju policijskog školstva“, *Bezbednost* 3/2005, 502-505.

¹¹ *Ibid.*, 508-512.

¹² *Ibid.*, 512.

¹³ L.J. Stajić, 276-277.

unutrašnjih poslova, a prvenstveno za potrebe kriminalističke policije, za koju je tokom tridesetogodišnjeg postojanja realizovala 22 kursa.¹⁴ Iz tog doba provejava ideja da se za potrebe kriminalističke policije razvijaju programi obuka u oblasti suzbijanja opšteg kriminala, privrednog kriminala, organizovanog kriminala, kriminalističke tehnike, operativne kriminalističke informatike i analitike.¹⁵

2.1. Normativno – pravna obeležja

Obuka policije odavno je normativno-pravno uobličena zakonima koji uređuju oblast unutrašnjih poslova. Poslednji Zakon o policiji iz 2016. godine¹⁶ u svom 131. članu pod obukom zaposlenih u Ministarstvu podrazumeva sticanje i unapređenje znanja, veština, stavova i ponašanja sa ciljem povećanja efikasnosti i efektivnosti u obavljanju policijskih i drugih unutrašnjih poslova. Obuku realizuje organizaciona jedinica nadležna za poslove upravljanja ljudskim resursima i ona se planira i realizuje kroz stručno osposobljavanje i usavršavanje, na osnovu iskazanih potreba organizacionih jedinica Ministarstva, kao i na osnovu rezultata dobijenih sistemom ocenjivanja (stav 2.). Obuka se dakle sastoji iz **stručnog osposobljavanja i stručnog usavršavanja**. *Stručno osposobljavanje* se realizuje putem osnovne policijske obuke, specijalističke obuke i policijske obuke osnovnog nivoa (stav 3.), dok se *stručno usavršavanje* zaposlenih planira i realizuje u skladu sa programom stručnog usavršavanja i u okviru drugih oblika stručnog usavršavanja (stav 4.). Programe stručnog osposobljavanja i usavršavanja donosi ministar na predlog rukovodioca organizacione jedinice nadležne za ljudske resurse, uz prethodno pribavljenu saglasnost direktora policije (član 133.). Nije jasno zbog čega je zakonodavac insistirao da na programe obuka saglasnost daje direktor policije, jer postoje oblasti Ministarstva za koje se izrađuju programi obuka, a one su organizaciono van Direkcije policije. Eklatantan primer su programi obuka u oblasti vanrednih situacija koji se ni u jednom segmentu ne dotiču poslova koji su u nadležnosti Direkcije policije. Ispravnije bi bilo da je zakonodavac insistirao da se pribavi saglasnost načelnika sektora za čije se potrebe obuka i realizuje.

Ove zakonske odredbe dodatno su pojašnjene i razrađene Pravilnikom o stručnom osposobljavanju i usavršavanju u Ministarstvu

¹⁴ D. Petrović, P. Dujković, „Obuka kadrova Ministarstva unutrašnjih poslova – iskustva Više škole unutrašnjih poslova“, *Bezbednost* 5/03, 775.

¹⁵ *Ibid.*, 781.

¹⁶ Zakon o policiji, *Službeni glasnik RS*, br. 6/16

unutrašnjih poslova.¹⁷ Na ovom mestu zastaćemo i isključivo se zadržati na odredbama koje se tiču specijalističke obuke, koju pomenuti Pravilnik u članu 8. određuje *kao obuku koja ima za cilj osposobljavanje policijskih službenika za vršenje složenijih policijskih poslova i zadataka. Specijalistička obuka* se može realizovati kao 1) osnovna specijalistička obuka, 2) subspecijalistička obuka, 3) obuka za trenere, 4) obuka za instruktore i 5) obuka za mentore (član 9.). Osnovnom specijalističkom obukom policijski službenici usvajaju znanja i stiču veštine neophodne za efikasno obavljanje poslova i zadataka u određenoj oblasti rada Ministarstva (član 10.). **Subspecijalističkom obukom** policijski službenici usvajaju znanja i stiču veštine neophodne za efikasno obavljanje visokospecijalizovanih poslova i zadataka u okviru određene oblasti rada (član 11.). Kako bi se policijski službenik, koji je nakon završene određene vrste policijske obuke raspoređen na radno mesto koje odgovara završenoj obuci, a nema radno iskustvo u obavljanju tih poslova, što uspešnije uključio u proces rada, razvijaju se programi obuke za mentore, koji su dužni da organizovano prate, pružaju pomoć i usmeravaju kako polaznike obuke, tako i policijske službenike (član 20.).

2.2. Specijalistički kursevi

Kriminalistika je multidisciplinarna nauka koja se koristi znanjima mnogobrojnih nauka i naučnih disciplina, što implicira na zaključak da je obrazovanje kriminaliste multidisciplinarno.¹⁸ Potpuno se slažemo sa konstatacijom dvojice autora M. Matijaševića i A. Miladinovića, da je površan i pogrešan zaključak, da je za operativnog radnika policije dovoljno da on poseduje osnovno obrazovanje iz neke druge oblasti, koje se može nadograditi kroz određene kurseve i seminare i da će se kroz praktičan rad osposobiti za ove, veoma složene policijske poslove. Da bi se stalo na put predrasudama i istovremeno unapredila oblast specijalističke obuke policije u Srbiji, u Ministarstvu unutrašnjih poslova je formirano Odeljenje za stručno obrazovanje i obuku¹⁹ kao pravni

¹⁷ Pravilnik o stručnom osposobljavanju i usavršavanju u Ministarstvu unutrašnjih poslova, *Službeni glasnik RS*, br. 80/10

¹⁸ M. Matijašević, A. Miladinović, Kuda ide policijsko obrazovanje?, *Zbornik radova IV Međunarodne naučno – znanosne konferencije „Istraživački dani visoke policijske škole u Zagrebu“* 2015, 748.

¹⁹ Član 134. Zakona o policiji iz 2016. godine uređuje oblast stručnog obrazovanja gde se za potrebe Ministarstva ono sprovodi u skladu sa propisima u oblasti **visokog obrazovanja**. Naziv Odeljenja je u direktnoj, ne samo formalnoj nego i materijalnoj koliziji sa Zakonom. Odeljenje nije nadležno za oblast visokog policijskog obrazovanja, jer to obavlja Kriminalističko-policijska akademija, već ono sprovodi osnovnu policijsku obuku, specijalističke obuke i stručno usavršavanje zaposlenih u Ministarstvu.

sledbenik Uprave za stručno obrazovanje, osposobljavanje, usavršavanje i nauku. Ova posebna organizaciona jedinica egzistira u sastavu Sektora za ljudske resurse čija je misija da integriše procese regrutacije, selekcije i obuke kadrova. U postojećim okolnostima misija je ambiciozno postavljena i iziskivaće dosta energije, posvećenosti, znanja kao i podrške Ministarstva, ponajviše u delu normativno-pravnog uobličavanja i doslednog poštovanja pravnih propisa.

Suočeno sa diskontinuitetom obuke kriminalističke policije Odeljenje je 2010. godine sprovedo analizu obrazovne potrebe, kojom je obuhvaćeno **1.888** policijskih službenika kriminalističke policije. Postavljeni cilj, odnosio se prevashodno na profilaciju policijskih službenika prema kriterijumu vrste i stepena njihove stručne spreme, a zatim i na izradu funkcionalne mape koja je dala odgovor na pitanje, koji se zadaci, dužnosti i funkcije obavljaju na poslovima suzbijanja kriminaliteta. Ova dva, paralelna procesa zapravo su bili peduslovi za izradu plana i programa osnovne obuke kriminalističke policije. Analizom stručne osposobljenosti od **1.644** policijska službenika sa završenom višom i visokom stručnom spremom, njih **774** odnosno **47,08%** **nije imalo završen ni jedan od oblika stručnog osposobljavanja za potrebe kriminalističke policije.(!)**²⁰ Podaci su zabrinjavajući i istovremeno obavezujući da se ovakva situacija što pre promeni.

U tom pravcu čine se ne mali napori, ali dinamika kojom proces napreduje zavisi od mnogo činilaca, ponajviše od materijalnih mogućnosti. Prema postojećem stanju, kriminalistička policija je „zbrinuta“ sa programskim sadržajima 10 specijalističkih kurseva²¹: 1) Program kursa za sprečavanje i suzbijanje kriminaliteta, 2) Program obuke za osposobljavanje policijskih službenika za rad na sprečavanju i suzbijanju krivičnih dela sa elementima korupcije, 3) Program kursa za poligrafske ispitivače, 4) Program obuke za kriminalističkog tehničara, 5) Plan i program osnovnog kursa za veštačenje identifikacionih oznaka na motornim vozilima za potrebe Uprave kriminalističke policije – Nacionalnog kriminalističko – tehničkog centra, 6) Plan i program osnovnog kursa za ispitivanje vrste i funkcionalne ispravnosti oružja i analize barutnog testa, 7) Program kursa za kriminalističke tehničare na poslovima protivdiverzionih pregleda, 8) Program osnovne forenzičke obuke policijskih službenika na poslovima veštačenja, 9) Program obuke za postupanje prilikom otkrivanja i deaktiviranja ilegalnih laboratorija za proizvodnju psihoaktivnih supstanci i prekursora, i 10) Program kursa za utvrđivanje uzroka požara, eksplozija i havarija.

²⁰ Pod ovim se isključivo misli na Policijsku akademiju, Višu školu unutrašnjih poslova i Osnovni operativni kurs.

²¹ Misija OEBS u Srbiji, *Katalog programa specijalističke obuke*, Beograd 2014, 1-10.

3. Obuka kriminalističke policije u nekim komparativnim sistemima

3.1. Republika Hrvatska

Koncept obuke kriminalističke policije u Hrvatskoj uzeli smo u komparativno razmatranje, iz razloga što je ona najmlađa članica Evropske unije, čiji je sistem unutrašnjih poslova prošao sve reformske procese tokom pregovora za članstvo. Između naše dve države postoji slično pravno nasleđe koje se baštinilo na ovim prostorima decenijama u nazad. Hrvatska je bivša federalna jedinica, ne samo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, nego i Kraljevine Jugoslavije. Sa te strane, jedan kritički pogled može nam poslužiti kao reper za analizu postojećeg stanja i objektivnu ocenu naših slabosti, ali i prednosti. Na osnovu sprovedenih analiza policijskih službenika koji obavljaju poslove otkrivanja i dokazivanja krivičnih dela u Hrvatskoj, **više od polovine nema nikakvo kriminalističko obrazovanje.**²² Situacija je gotovo identična kao i u Srbiji, što nam nije za utehu. Takođe, normativno – pravni akti Ministarstva unutrašnjih poslova, na prvom mestu Zakon o policijskim poslovima i ovlašćenjima²³ za ove poslove ne propisuju „pravno kriminalistički“ profil, već se kao uslov postavlja završen fakultet društvenog smera. Međutim, ni ovaj Zakon nije iskoračio u „diskriminaciju onih koji nisu kriminalistički obrazovani“, iako propisuje uslove za istražitelje kao najstručnije osobe za otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela. Naime, Zakon o izmenama i dopunama zakona o policijskim poslovima i ovlašćenjima²⁴ u članu 11a. propisuje da dokazne radnje za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti sprovede policija i istražitelj. U članu 11b. ovaj Zakon dalje propisuje da istražitelj može biti policijski službenik koji ima najmanje pet godina radnog iskustva na poslovima suzbijanja kriminaliteta. Ovim članom je određeno da istražitelj koji ispituje svedoka ili osumnjičenog može biti policijski službenik koji je pored odgovarajućeg nivoa obrazovanja proveo najmanje pet godina na poslovima suzbijanja kriminaliteta. Istražitelja imenuje direktor policije uz prethodno pribavljeno mišljenje glavnog državnog tužioca (član 11c.).

Pravilnik o policijskom obrazovanju²⁵ u članu 6. definiše da se specijalizacija, stručno osposobljavanje i usavršavanje sprovede u

²² P. Veić, „Stanje i perspektive razvoja kriminalistike i kriminalističkog obrazovanja u Republici Hrvatskoj“, *Zbornik radova IV Međunarodne naučno – znanosne konferencije „Istraživački dani visoke policijske škole u Zagrebu“* 2015, 764.

²³ Zakon o policijskim poslovima i ovlašćenjima, *Narodne novine*, br. 76/09 i 92/14

²⁴ Zakon o izmenama i dopunama zakona o policijskim poslovima i ovlašćenjima, *Narodne novine*, br. 92/14

²⁵ Pravilnik o policijskom obrazovanju, *Narodne novine*, br. 113/12, 81/13 i 5/14

Policijskoj akademiji kroz odgovarajuće programe kurseva, seminara i ostalih oblika obrazovanja. Specijalizacija prema odredbama ovog Pravilnika je područje obrazovanja u kojem se kroz specijalističke kurseve, policijski službenici osposobljavaju za rad u nekoj od policijskih i ostalih specijalnosti (član 11.). Ona se sprovodi putem specijalističkih kurseva podjeljenih na oblast policije, oblast granične policije i oblast kriminalističke policije.²⁶ Za potrebe kriminalističke policije organizuje se Kurs za detektive kriminalističke policije, Osnovni kurs za kriminalističke službenike, Kurs za suzbijanje krvnih i seksualnih delikata, Kurs za kriminalističke službenike koji rade na poslovima suzbijanja maloletničke delinkvencije, Kurs za kriminalističke službenike koji rade na poslovima suzbijanja organizovanog kriminaliteta, Kurs za kriminalističke službenike koji rade na poslovima suzbijanja privrednog kriminaliteta i korupcije, Kursevi iz oblasti kriminalističke analitike, Kurs za kriminalističke tehničare, Kurs za poligrafske ispitivače, Kurs za rad na grafičkim stanicama (osnovni i napredni), Specijalistički kurs za uviđaj, Kurs – rad sa izvorima u kriminalističko-obaveštajnom sistemu, Kurs za izradu portreta lica (fotorobota), Kurs za obuku policijskih službenika za sprovođenje izručenja, Kurs za osposobljavanje kandidata za policijske oficire za vezu.

3.2. Kraljevina Švedska

U Švedskoj,²⁷ jedini način da se postane policijski službenik jeste da se uspešno završi policijski program, odnosno osnovna obuka na Nacionalnoj policijskoj akademiji. Obuka se sastoji od osnovne obuke za studenta, naknadne obuke policijskih službenika i administrativnog osoblja, i obuke po narudžbi (za policijski personal, eksterne i inostrane klijente). Naknadna obuka se sastoji iz obuke za menadžment, obuke iz oblasti saobraćaja i obuke za kriminalističke istrage. Obuka za kriminalističke istrage se sastoji iz nekoliko kurseva, kao što su, Viši kurs za kriminalističke istrage, namenjen policijskim službenicima koji su ispoljili naročitu umešnost u vođenju istraga teških i složenih zločina, zatim, Viši kurs za obavljanje informativnih razgovora i za grupu za narkotike, namenjen policajcima sa iskustvom u ispitivanju osumnjičenih, Osnovni kurs za kriminalističke istrage, Kursevi za inspektore u oblasti privrednog kriminaliteta, Obuka za inspektore koji rade na poslovima seksualnih delikata i nasilja nad decom, Rukovođenje preliminarnom istragom. Na ove obuke pozivaju se i drugi subjekti pravosudnog sistema, naročito javni tužioci. Ovakav sistem obuka bi trebao da

²⁶ www.policija.hr/4561.aspx, 13.05.2016.

²⁷ Ž. Kešetović, „Policijska obuka u Švedskoj“, *Bezbednost* 4/03, 574.

posluži kao model za Srbiju, jer se specijalizacija u različitim oblastima kriminalističkih istraga realizuje tek nakon završene osnovne policijske obuke i pod uslovom da je policijski službenik pokazao afinitet, znanje i upornost u prethodnom radu.

Od 2015. godine obuka švedske policije se sprovodi na tri univerziteta²⁸. Kandidati za rukovodioce u policiji moraju imati visoku stručnu spremu ili diplomu stečenu na Nacionalnoj policijskoj akademiji. Ovo su (pred)uslovi da bi se kandidati osposobljavali na obuci za rukovodioce koja traje 18 meseci. Interesantno je, da je pre 1999. godine propisima bilo uređeno da svi načelnici u policiji moraju imati završen pravni fakultet. Od ove prakse se odustalo da bi se omogućilo šire zapošljavanje i podržala nastojanja za proširenje znanja u policiji. Godine 2013. sprovedeno je istraživanje čiji su rezultati pokazali da je oko 40% anketiranih rukovodilaca imalo završen pravni fakultet, njih oko 200.

3.3. Republika Turska

U Turskoj je čvrsto utemeljeno shvatanje da uspeh u borbi protiv kriminala direktno zavisi od obrazovanja i obuke zaposlenih u pravosuđu i policiji²⁹. Institut forenzičkih nauka Univerziteta u Istanbulu čini značajan doprinos u postdiplomskom usavršavanju diplomaca Policijske akademije, još od svog osnivanja 1985. godine, nudeći programe usavršavanja iz oblasti forenzičkih nauka. Ovaj Institut pruža sveobuhvatnu obuku i priprema svoje diplomce za advokaturu, javnu službu na nacionalnom i međunarodnom nivou u oblasti forenzičkih nauka. Diplomski program je privlačan kako za oficire policije, tako i za advokate, tužioce i sudije. Svake godine master studije forenzičkih nauka upisuje od 50 do 70 izvanrednih studenata. Master studije sudske medicine imaju šest smerova: kriminalistiku, napredne istrage, forenzičku molekularnu biologiju, forenzičku psihologiju, krivično pravo i kriminologiju. Master studije forenzičkih nauka u oblasti krivičnog prava imaju za cilj da pruže informacije o teoriji i praksi medicinsko-pravnih i forenzičkih nauka. Na njima se izučavaju predmeti Napredna kriminalistika, Krivični zakon, Dokazi, Pravna medicina, Forenzička pitanja u turskom krivično-pravosudnom sistemu, Naučni dokazi u građanskim i krivičnim predmetima, Harmonizacija zakona, Istraživanje metoda u krivičnom pravu i Prevencija kriminala. Doktorske studije se organizuju po uzoru na najbolje programe iz drugih naučnih disciplina i godišnje se na njih upisuje 20 studenata. Na njima se obrađuju predmeti

²⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Swedish_Police_Authority, 01.07.2016.

²⁹ S. Atasoy, E. Abaci-Kalfoglu, N. Ziyalar, „Graduate Police education in Turkey: 10 years of experience“, *Problems of Forensic Sciences* No. 1/11, 161-164.

Uvod u kriminalistiku, Napredna kriminalistika, Sudska medicina, Metod istraživanja i statistika kriminaliteta, Viktimologija, Forenzička psihijatrija, Psihologija kriminalnog ponašanja, Sudsko – medicinska antropologija i Napredna prevencija kriminala. Doktorske disertacije odbranjene su, između ostalih, i na teme „Identifikacije vatrenog oružja“, „Prikupljanje ostataka (tragova) i identifikacija vatrenog oružja“, „Droga – zavisnost u Turskoj“, „Klasifikacija otisaka prstiju i upoređivanje sposobnosti AFIS-a“, „Oranzovani kriminal“, idr. Srbija bi trebala da prati put koji je trasiran u Turskoj i kojim se od prakse do nauke, preko univerziteta, korača prohodnom stazom. Investicija u mlade kriminalističke policajce, naročito forenzičare koji teže ka svom postdiplomskom usavršavanju, daće ogroman doprinos, kako poboljšanju ugleda i jačanju integriteta institucije, tako i praktičnoj efikasnosti njihovih postupaka. Na žalost, u Srbiji još uvek nije izgrađen sistem postdiplomskog stipendiranja policajaca i Turska bi nam trebala poslužiti kao uzor.

Pored Instituta forenzičkih nauka, značajno je pomenuti i Tursku međunarodnu akademiju za borbu protiv droga i organizovanog kriminala, koja postoji od 2000. godine i koja razvija vrlo fleksibilne kurseve dizajnirane na modularnom pristupu izvođenja nastave³⁰. Obuka se zasniva na principima učenja odraslih uz prethodno analiziranje obrazovne potrebe, kao i izradu programa obuke, njenog sprovođenja i na posletku, evaluacije. Obuke se uglavnom odnose na oblasti sprovođenja istraga organizovanog kriminala, zatim, istraga tajnih laboratorija za proizvodnju sintetičkih droga, kao i kontrole isporuke droga, tehnika ispitivanja osumnjičenih, tehnika tajnog praćenja, rešavanja talačkih kriza i veština pregovaranja, a jedan segment obuka se odnosi i na otkrivanje imovine stečene krivičnim delom i pranjem novca.

4. Zaključak

Obuka kriminalističke policije u Srbiji ima svoj, kako normativno-pravne tako i organizaciono-institucionalne okvire. Oni predstavljaju zdravo tlo, iz kojeg treba proklijati seme znanja čije će plodove ubirati kriminalistički policajci, na korist građana kojima služe i koje štite. Do dugo očekivane berbe potrebno je marljivo i posvećeno raditi da bi pravne norme koje oblikuju obuku kriminalističke policije dobile svoju punu primenu. Volter je rekao da „*postoji jedan vrh, koji se zove ideal, na njega se Bog spušta a čovek penje*“. U policiji se taj ideal zove kriminalistički policajac. Ka tom vrhu, tom idealu treba da streme mlade generacije studenata na Kriminalističko-policijskoj akademiji (KPA) i policajci koji rade druge

³⁰ www.coe.int/T/DG3/Pompidou/Source/Documents/Turkey_Tadoc_Presentation_En.pdf, 01.07.2016.

policijske poslove a imaju želju, da svoje znanje i energiju upotrebe, a život i zdravlje stave pod hipoteku uspešno sprečenih i rasvetljenih krivičnih dela. Posledice postupanja nestručnih i laičkih kadrova su nemerljive i pogubne za pravni poredak, pravnu državu i poverenje javnosti u efikasnost institucija formalne socijalne kontrole. Greške pričinjene tokom preduzimanja opštih ili posebnih dokaznih radnji, još dugo će nas terati da „kušamo plodove otrovnog drveta“, a okrivljenima činiti zadovoljstvo da im se zbog nedostatka dokaza izriču oslobađajuće presude, uz isplaćivanje milionskih odšteta. Pored ovih, materijalnih posledica, još teže su posledice nematerijalne štete koje su za žrtvu nenadoknadle. Ako policija svojom stručnošću ne pomogne tužilaštvu i sudu da vinovniku zbog učinjenog zla uzvrate zasluženom, odmerenom i srazmernom sankcijom, onda smo srušili temelje jedinog mesta na kojem žrtva može očekivati da će njena pravda biti zadovoljena. Na taj način, samo će se pojačati posledice sekundarne viktimizacije i žrtvin osećaj izneverenosti i izdaje.

Videli smo da se u Hrvatskoj u zakonskim odredbama propisuju posebni uslovi za kriminalističkog istražitelja. Ovakve primere bi trebalo uzeti za pozitivne a sistemska rešenja razvijati u tom pravcu. Videli smo da je Turska razvila sistem poslediplomskog usavršavanja i da doktorske disertacije obrađuju pitanja od praktične važnosti za kriminalističku policiju. U ovom radu se nismo doticali KPA, s obzirom da je tema ovog rada specijalistička obuka, a ne obrazovanje kriminalističke policije. Bez obzira što su učinjeni pozitivni koraci u pravcu institucionalne izgradnje specijalističke obuke u Srbiji, prvenstveno zasnovane na specijalitičkim kursovima, smatramo da danas, u XXI veku, kada smo suočeni sa sve složenijim vidovima i pojavnim oblicima kriminaliteta, nemamo pravo da kriminalističku policiju kao „prvu liniju odbrane društva od kriminala“ obučavamo sistemom kursiranja. Kriminalistička policija svoj kadar mora da crpi iz baze svršenih studenata KPA i da za njih razvija programe master i doktorskih studija. Za kandidate koji su diplomirali na drugim visokoobrazovnim institucijama, uslov za rad u kriminalističkoj policiji trebalo bi da budu specijalističke studije iz oblasti kriminalistike završene na KPA, gde bi se kandidati profesionalno formirali i pripremali za pravilnu primenu zakonskih normi, kao i taktičkih, tehničkih i metodičkih mera i radnji. Ovo se pre svega odnosi na raznovrsne obrazovne profile koji su nesumnjivo važni i potrebni u kriminalističkoj policiji. Tu se pre svega misli na psihologe, informatičare, molekularne biologe, hemičare i dr. Nadamo se da će proces pridruživanja Evropskoj uniji biti katalizator promena u ovom, istinski željenom pravcu.

Zeljko Brkic, M.A.

Ministry of the Interior of the Republic of Serbia

**SPECIALIST TRAINING OF CRIMINAL POLICE IN SERBIA
WITH REFERENCE TO THE SYSTEMS OF SOME OTHER
COUNTRIES**

Summary

By virtue of their work criminal police face the most monstrous and the most heinous forms of human depravity, which makes them pivotal to fighting crime. Through their activities they materialise the protective function of criminal law, and consequently the form of criminal legal response to criminal behaviour gains a fuller shape. Criminal police are expected to be sufficiently brave, persistent, dedicated to their work and principled in law enforcement. Meeting these expectations requires certain preconditions which are primarily embodied in a systemic approach to creating training for criminal police officers who will develop, upgrade and improve their personal and professional potential for this important and responsible job through the process of professional training as a kind of anteroom to a successful career.

Key words: police, criminal police, specialist training, training programme, specialist course.